

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 11.051.014 у Донецькому
національному університеті
імені Василя Стуса,
доктору економічних наук,
професору, завідувачу кафедри
інформаційних систем управління
Анісімовій Ользі Миколаївні

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора економічних наук, професора
Назарової Галини Валентинівни
на дисертаційну роботу Сомика Олександра Миколайовича на тему
«Регулювання економічної активності молоді
на основі її ціннісних орієнтацій»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 051 «Економіка»

1. Актуальність обраної теми та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

В сучасних умовах важливу роль відіграє вивчення проблем забезпечення продуктивної зайнятості економічно активного населення і, особливо, молоді, що обумовлено низьким рівнем її конкурентоспроможності на ринку праці, відсутністю необхідного практичного досвіду, стажу роботи з професії. Незайнятість молоді є нагальною соціальною проблемою та потребує особливої уваги. Сучасний стан зайнятості та її організації в Україні потребують кардинальних змін у підготовці молоді до праці, удосконалення системи її залучення до трудового життя. У сучасних умовах участь молоді в трудовій діяльності набуває великого економічного та соціального значення, оскільки має значний вплив на ефективність суспільного виробництва, рівень добробуту особистості, сприяє ефективній реалізації її особистісного потенціалу.

27/01.1.3-45
19.02.2021

Отже, зазначене обумовлює актуальність теми дисертаційної роботи та важливість поставлених завдань. Розробка теоретико-методичних підходів і науково-практичних рекомендацій щодо регулювання економічної активності молоді на основі її ціннісних орієнтацій, що є метою дослідження О.М. Сомика, має важливе наукове і практичне значення.

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Донецького національного університету імені Василя Стуса за темою «Інтегрований розвиток територій: кадрова, маркетингова та інноваційна складові» (номер держреєстрації 0117U006342, 2017–2020 рр.), у рамках якої отримано результати щодо систематизації ціннісних орієнтацій молоді, що визначають її економічну активність, розроблено алгоритм виявлення значущих ціннісних орієнтацій та прогнозування рівня її економічної активності на ринку праці, удосконалено механізм регулювання економічної активності молоді за допомогою даних аналізу ціннісної складової, розроблено рекомендації щодо стимулювання продуктивної економічної поведінки молоді на ринку праці.

2. Достовірність і обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій

Достовірність та обґрунтованість викладених наукових положень, висновків та рекомендацій базується на використанні широкого кола інформаційних та наукових джерел - матеріалів Міжнародної організації праці, Всесвітнього економічного форуму, Статистичної служби Європейського союзу, офіційних даних Державної служби статистики України та Державної служби зайнятості, результатів власних досліджень економічної активності та ціннісних орієнтацій молоді в Україні, праць провідних вітчизняних та закордонних вчених.

Крім того, достовірність результатів дисертаційної роботи забезпечено комплексним поєднанням загальнонаукових та спеціальних методів дослідження: діалектичного методу наукового пізнання, систематизації та

порівняння, аналізу та синтезу, історико-логічного методу, методів статистичного аналізу, соціологічного опитування, кореляційно-регресійного, системно-структурного методу, абстрактно-логічного, графічного методу.

Аналіз змісту анотації засвідчує її відповідність основним положенням, які викладено в тексті дисертації. Анотацію подано українською та англійською мовами. Вона є узагальненим коротким викладом основного змісту дисертаційної роботи. Дисертантом стисло окреслено основні результати дослідження та зазначені положення наукової новизни.

Анотація відповідає вимогам, встановленим п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167, а також п. 2 Вимог до оформлення дисертації, затверджених Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. №40.

З аналізу змісту тексту дисертації вбачається дотримання здобувачем вимог академічної доброчесності. Дисертація Сомика О.М. містить посилання на згадані автором у тексті джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримано вимоги законодавства про авторське право.

У дисертаційній роботі не виявлено ознак академічного плагіату, фальсифікації та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного автором дослідження.

3. Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у поглибленні теоретичних засад та розробці комплексу науково-практичних рекомендацій щодо регулювання економічної активності молоді на основі її ціннісних орієнтацій.

Автором вперше розроблено концептуальні підходи щодо регулювання економічної активності молоді на основі її ціннісних орієнтацій, що

ґрунтуються на логіко-змістовній схемі механізму регулювання економічної активності молоді на основі її ціннісних орієнтацій, який спрямований на створення умов щодо зростання економічної активності молоді через стимулювання та підтримку такої поведінки на ринку праці, яка дозволяє вигідно реалізувати наявні здібності до праці, знання та досвід з урахуванням ціннісних орієнтацій (с.142-163). Запропонований механізм (рис.3.1) містить елементи новизни, які розкриваються в тому, що до інструментів регулювання запропоновано включити алгоритм виявлення ціннісних орієнтацій молоді. Вказане дозволить більш адресно та ефективно впливати на поведінку молоді на ринку праці.

Науковий та практичний інтерес має запропонований у роботі науково-практичний підхід щодо обґрунтування провідної ролі закладів вищої освіти як суб'єктів регулювання економічної активності молоді, а саме визначено передумови, пріоритетні напрями та механізми регулюючого впливу; визначено, що розвиток закладів вищої освіти в Україні як суб'єкту регулювання економічної активності молоді має полягати у інтеграції в освітній процес підходів щодо формування ціннісних орієнтацій молоді, проектуванні стратегій поведінки молоді на ринку праці, розвитку кадрового потенціалу ЗВО (с.150-156, рис.3.2).

Вагомим результатом проведеного дослідження виступає розроблений дисертантом механізм формування ціннісних орієнтацій молоді, що забезпечують її активну поведінку на ринку праці (с.176). Він передбачає здійснення процесу сортування цінностей молоді з метою виділення еталонних ціннісних орієнтацій, змодельованих для прийнятного рівня економічної активності в наявному середовищі. Запропонований механізм охоплює поєднання методів інституційного, економічного та соціального впливів та сприяє стимулюванню такої поведінки молоді на ринку праці, що відрізняється економічною активністю активного типу.

Автором обґрунтовано підходи щодо стимулювання продуктивної економічної поведінки молоді за рахунок розробки адаптивної моделі

регулювання економічної активності молоді на основі її ціннісних орієнтацій, яка ґрунтується на визначенні ціннісних пріоритетів молоді, активній та системній взаємодії суб'єктів ринку праці й спрямована на підтримку високого рівня економічної активності молоді, стимулювання продуктивної економічної поведінки, прогнозування економічної активності молоді (с.178-180).

У роботі дістав подальшого розвитку понятійно-категоріальний апарат дослідження, а саме запропоновано ідентифікувати два типи економічної активності (ЕА): потенційну та фактичну (с.33-34). Обґрунтовано, що потенційна ЕА має бути пріоритетним об'єктом регулюючого впливу суб'єктів ринку праці та під цим впливом може перетворюватися у фактичну ЕА. Автором також визначено регулювання економічної активності молоді на основі її ціннісних орієнтацій як процес багатовекторного цілеспрямованого впливу на поведінку молоді на ринку праці та її економічну активність з метою ефективного використання трудового потенціалу молоді на ринку праці, зростання рівня участі молоді у робочій силі, підвищенні якості трудового життя молоді та підтримці комфортного самопочуття молоді в сфері соціально-трудових відносин (с.69).

Автором уточнена класифікація цінностей, які визначають економічну активність людини, що передбачає їх розподіл за рівнями і змістовним наповненням та дозволяє здійснювати структуроване виявлення значущих ціннісних орієнтацій молоді (с.63, рис.1.6).

Велику наукову та практичну значущість має запропонований алгоритм виявлення значущих ціннісних орієнтацій молоді, що передбачає використання розробленої анкети, змістовне наповнення якої визначається фокусом дослідження та дозволяє сформувати портрет сучасної української молоді (або окремих її соціально-демографічних груп) в розрізі ціннісних орієнтацій та карту ціннісної сфери, що можуть виступати універсальним інструментом соціально-економічного управління на всіх етапах участі в соціально-трудових відносинах (с.164, рис. 3.3).

Представлені автором наукові результати мають високий ступінь обґрунтованості, що підтверджується узагальненням достатньої кількості фундаментальних праць вітчизняних та закордонних науковців, економістів, використанням великого обсягу статистичної інформації та доцільним застосуванням методів соціологічних досліджень, широкою апробацією.

4. Теоретична цінність і практична значущість одержаних наукових результатів

Теоретичне значення результатів дисертаційної роботи Сомика О. М. полягає у розвитку та розширенні теоретичних положень, а також у отриманні висновків, які доповнюють і збагачують економічну науку здобутками щодо регулювання економічної активності молоді з урахуванням певних аспектів поведінкової економіки. Визначення передумов формування й широкого розповсюдження концепції впливу ціннісних орієнтацій молоді на її економічну активність збагачує теоретичну базу в вітчизняній парадигмі поведінкової економіки.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що основні положення і висновки, наведені в дисертації, доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, впровадження яких сприятиме розробці та реалізації дієвих механізмів регулювання економічної активності молоді на основі її ціннісних орієнтацій.

Практичне значення отриманих результатів підтверджено їх використанням у діяльності Департаменту економіки і інвестицій Вінницької міської ради (довідка №11-00-004-38883/2 від 27.04.2020 р.), ТОВ «ЕКО-СФЕРА» (довідка №210 від 20.05.2020 р.).

Основні теоретичні і практичні положення дисертаційної роботи використані для поглиблення теоретичного забезпечення навчального процесу на кафедрі менеджменту та поведінкової економіки Донецького національного університету імені Василя Стуса при викладанні навчальних дисциплін «Економіка праці та соціально-трудова відносини», «Ринок праці»,

«Економічна соціологія» (довідка № 25/01.1.3-43 від 12.05.2020 р.). Також результати впроваджені в навчальний процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського при викладанні навчальних дисциплін «Психологія мотивації поведінки і діяльності», «Психологія управління», «Соціальна психологія» (довідка № 06/24-1 від 15.05.2020 р.).

5. Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях

Основні результати дисертаційної роботи знайшли своє відображення у 9 наукових працях загальним обсягом 3,2 д.а., з них особисто автору належить 2,9 д.а., у тому числі 1 стаття у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, 3 статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України (із них 1 – у співавторстві), 5 публікацій за матеріалами науково-практичних конференцій. Обсяг друкованих робіт, їх зміст і кількість відповідають вимогам щодо публікації основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Розробка теоретичних положень, практичних рекомендацій, методичних підходів, обґрунтованість наукових висновків та пропозицій викладена на достатньо високому рівні та в цілому заслуговує на позитивну оцінку. Потрібно відмітити, що деякі положення викликають наукову дискусію.

1. У п.1.1 дисертаційної роботи автором узагальнено теоретичні підходи щодо тлумачення поняття «економічна активність» на основі чого запропоновано ідентифікувати два типи економічної активності: потенційну та фактичну. Обґрунтовано, що потенційна економічна активність має бути

пріоритетним об'єктом регулюючого впливу суб'єктів ринку праці. У зв'язку з цим, у контексті основної гіпотези дослідження слід було б більш широко розкрити характеристики потенційного типу економічної активності та зазначити відмінності фактичного типу економічної активності від категорії «зайнятість».

2. Дискусійним, на нашу думку є авторське трактування дисертантом процесу регулювання економічної активності молоді на основі її ціннісних орієнтацій як впливу на поведінку молоді суто на ринку праці (с.69), адже далі, у визначенні цілей такого регулювання, зазначено зростання рівня частки молоді у робочій силі, що безпосередньо має охоплювати регулюючим впливом молодь й за межами ринку праці.

3. Соціологічним опитуванням щодо вивчення цінностей молоді та її ціннісних рекомендацій було охоплено молодь з шести регіонів України: Одеська, Черкаська, Вінницька, Запорізька, Київська, Львівська області (рис. 2.11). Вважаємо, що доцільним було б виділення регіональних особливостей ціннісних орієнтацій молодого населення з метою надання більш адресних практичних рекомендацій щодо регулювання економічної активності молоді на регіональному рівні, кожен регіон має свої особливості, що визначають набір пріоритетних цінностей молоді.

4. Додаткового обґрунтування потребує набір факторних ознак (ВВП на душу населення та середня заробітна плата), що обрано здобувачем для моделювання впливу на рівень економічної активності вікових груп молоді (п. 2.3 дисертації).

5. Заслуговує на увагу запропонований автором ціннісний коефіцієнт (п.3.1 дисертації), який може бути використаний у якості регулюючого інструменту в системі соціально-економічного управління економічною активністю молоді на регіональному та корпоративному рівнях. Проте, в роботі лише наведено його теоретичну основу, а практичного застосування він не отримав, хоча це б дозволило більш обґрунтовано надати рекомендації щодо стимулювання продуктивної економічної поведінки молоді.

6. Поза увагою дисертанта залишився такий запропонований ним напрям регулювання економічної активності молоді як формування економічної та підприємницької культури молоді (рис.3.1), що за своїм характером відповідає групі соціально-психологічних методів та передбачає «м'який» регулюючий вплив. Отже, потребують конкретизації сфера та механізми його реалізації.

Проте, вважаємо, що висловлені вище зауваження істотно не знижують теоретико-методичної та науково-практичної значущості, обґрунтованості та достовірності авторських напрацювань і, відповідно, не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи Сомика Олександра Миколайовича.

7. Загальний висновок

Дисертаційна робота Сомика Олександра Миколайовича «Регулювання економічної активності молоді на основі її ціннісних орієнтацій» є завершеною науковою роботою, в якій автором вирішено важливе наукове завдання – поглиблено теоретичні засади та розроблено комплекс науково-практичних рекомендацій щодо регулювання економічної активності молоді на основі її ціннісних орієнтацій.

Подана до захисту дисертація написана науковим стилем, матеріал викладений у логічній послідовності, висновки науково обґрунтовані та підтверджуються результатами досліджень. Анотація розкриває основні її положення та висновки, є ідентичною дисертації за структурою та змістом, а також не містить інформації, що є відсутньою у дисертації.

Зміст дисертаційної роботи відповідає обраній темі, забезпечує досягнення поставленої мети і вирішення задач дослідження та відповідає вимогам, встановленим Порядком проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167.

Ступінь наукової новизни отриманих результатів, теоретичне і практичне значення, достовірність отриманих висновків і рекомендацій,

актуальність теми дослідження дозволяють зробити висновок, що дисертаційна робота «Регулювання економічної активності молоді на основі її ціннісних орієнтацій» відповідає вимогам Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167, а її автор, Сомик Олександр Миколайович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент:

завідувач кафедри соціальної економіки

Харківського національного економічного

університету імені Семена Кузнеця,

доктор економічних наук, професор

Г.В. Назарова

